

اقدامات دولت های ایران از سقوط رضا شاه
در شهریور ۱۳۲۰ تا کوفتهای ۲۸ مرداد ۱۳۳۲ ه. ش
(برنامه ها و دشواری ها)

معود خاتمی - محمد حسین علنیراده

سرشناسه
عنوان و نام پدیدآور
مشخصات نشر
مشخصات ظاهری
شابک
ضعبت فهرست نویسی
یادداشت
موضوع
موضوع
شناسه افزوده
رده بندی کنگره
رده بندی دیویی
شماره کتابشناسی ملی

: خانمی، مسعود
: اقدامات دولت‌های ایران از سقوط رضاشاه در شهریور ۱۳۲۰ تا کودتای ۲۸ مرداد ۱۳۳۲ ه.ش (برنامه‌ها و دشواری‌ها) / مسعود خانمی، محمدحسین علیزاده.
: تهران: منشور سمیر، ۱۳۹۴.
: ۲۷۶ص.
: ۹۷۸-۶۰۰-۷۹۸۳-۵۲-۲
: فیبا
: کتابنامه.
: ایران -- سیاست و حکومت -- قرن ۱۴
: ایران -- تاریخ -- پهلوی، ۱۳۲۰ - ۱۳۵۷
: ایران -- تاریخ -- پهلوی، ۱۳۲۰ - ۱۳۵۷ -- کودتای ۲۸ مرداد ۱۳۳۲
: علیزاده، محمدحسین
: ۱۳۹۴ ۱۶۷ خ/ ۱۵۰۱ DSR
: ۰۸۲۴/۹۵۵
: ۳۹۸۳۷۵۱

اقتارات منشور سمیر

اقدامات دولت ملی ایران از سقوط رضاشاه

در شهریور ۱۳۲۰ تا کودتای ۲۸ مرداد ۱۳۳۲ ه.ش (برنامه‌ها و دشواری‌ها)

نویسنده: مسعود خانمی - محمدحسین علیزاده

ناشر: منشور سمیر

شمارگان: ۵۰۰ نسخه

نوبت چاپ: اول - ۹۴

قیمت: ۲۰۰۰۰ ریال

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۷۹۸۳-۵۲-۲

حق چاپ: ۱۳۹۴، اقتارات منشور سمیر www.manshoorsamir.ir تماس: ۰۹۳۶۱۷۷۷۱۱۹-۶۶۹۴۶۶۵۶

همه حقوق محفوظ است. هرگونه نسخه برداری، اعم از زیراکس و بازنویسی، ذخیره کامپیوتری، اقتباس کلی و جزئی (به جز اقتباس جزئی در نقد و بررسی، و اقتباس در گیومه در مستند نویسی، و مانند آن‌ها) بدون مجوز کتبی از ناشر ممنوع و از طریق مراجع قانونی قابل پیگیری است.

فهرست

پیشگفتار:	۹
مقدمه:	۱۱
بخش اول:	۱۳
اقدامات دولت‌های ایران در دوره سیزدهم مجلس شورای ملی	۱۳
۱-۱ دولت محمدعلی فروغی	۱۶
۱-۱-۱ مشکلات امنیت کشور	۲۲
۱-۱-۲ بحران تأمین خواروبار مردم	۲۶
۲-۱ اولین دولت علی سهیلی	۳۲
۲-۲-۱ تشدید بحران تأمین خواروبار	۳۶
۳-۱ اولین دولت احمد قوام	۳۹
۱-۳-۱ تشدید بحران مالی کشور و استخدام مستشاران خارجی	۴۰
۲-۳-۱ درخواست اختیارات تام توسط دولت	۴۵
۳-۳-۱ حادثه ۱۷ آذر و فرجام دولت قوام	۴۷
۴-۱ دومین دولت علی سهیلی	۵۰
۱-۴-۱ واقعه سمیرم	۵۴
۲-۴-۱ برگزاری کنفرانس تهران	۵۶
۳-۴-۱ دولت و انتخابات مجلس چهاردهم	۵۸
بخش دوم:	۶۳
اقدامات دولتهای ایران در دوره چهاردهم مجلس شورای ملی	۶۳
۱-۲ اولین دولت محمد ساعد مراغه‌ای	۶۵

- ۷۰ ۱-۱-۲ آغاز تنشها برای نفت
- ۷۴ ۲-۲ مرتضی قلی خان بیات
- ۷۶ ۱-۲-۲ طرح تحریم امتیاز نفت و لغو اختیارات دکتر میلسپو
- ۸۱ ۳-۲ اولین دولت ابراهیم حکیمی
- ۸۴ ۴-۲ دولت محسن صدر
- ۸۷ ۱-۴-۲ شورش افسران خراسان
- ۹۰ ۲-۴-۲ اعلام موجودیت فرقه دموکرات آذربایجان
- ۹۳ ۵-۲ دومین دولت ابراهیم حکیمی
- ۹۴ ۱-۵-۲ تشکیل حکومت‌های خودمختار
- ۹۷ ۲-۵-۲ پیشنهاد ایجاد کمیسیون سه‌جانبه توسط متفقین
- ۱۰۵ بخش سوم:
- ۱۰۵ دوره فترت میان دو مجلس چهاردهم و پانزدهم شورای ملی
- ۱۰۷ ۱-۳ دومین دولت احمد قوام
- ۱۱۲ ۱-۱-۳ موافقتنامه قوام-سادچیکف
- ۱۱۴ ۲-۱-۳ مذاکره با سران فرقه دموکرات آذربایجان
- ۱۲۰ ۳-۱-۳ تشکیل حزب دموکرات ایران
- ۱۲۳ ۴-۱-۳ تشکیل دولت ائتلاف و آغاز ناامنی در جنوب کشور
- ۱۳۰ ۵-۱-۳ فرجام حکومت‌های خودمختار
- ۱۳۳ ۶-۱-۳ انتخابات دوره پانزدهم مجلس شورای ملی
- ۱۳۷ بخش چهارم:
- ۱۳۷ اقدامات دولتهای ایران در دوره پانزدهم مجلس شورای ملی
- ۱۳۹ ۱-۴ سومین دولت احمد قوام
- ۱۴۵ ۱-۱-۴ فرجام قرارداد نفتی قوام-سادچیکف

۲-۴	سومین دولت ابراهیم حکیمی	۱۵۰
۱-۲-۴	افشای قرارداد نظامی ایران و امریکا	۱۵۳
۲-۲-۴	ترور «محمد مسعود» و پیامدهای آن	۱۵۵
۳-۴	دولت هژیر	۱۵۹
۴-۴	دومین دولت محمد ساعد مراغه‌ای	۱۶۶
۱-۴-۴	سوءقصد نافرجام به شاه	۱۷۰
۲-۴-۴	قرارداد الحاقی گس-گلشائیان	۱۷۳
۳-۴-۴	انتخابات مجلس شانزدهم شورای ملی	۱۷۵
	بخش پنجم:	۱۷۹
	اقدامات دولت‌های ایران در دوره شانزدهم مجلس شورای ملی	۱۷۹
۱-۵	دولت رجبعلی منصور	۱۸۱
۲-۵	دولت حاج علی رزم‌آرا	۱۹۰
۱-۲-۵	انجمن‌های ایالتی و ولایتی	۱۹۴
۲-۲-۵	تصفیه کارمندان دولت	۱۹۶
۳-۲-۵	رزم‌آرا و قرارداد الحاقی نفت	۱۹۸
۴-۲-۵	فرجام دولت رزم‌آرا و ملی شدن صنعت نفت	۲۰۴
۳-۵	دولت حسین علاء	۲۰۷
۱-۳-۵	اعتصاب کارگران نفت جنوب	۲۱۱
۴-۵	اولین دولت محمد مصدق	۲۱۴
۱-۴-۵	اجرای قانون خلع ید	۲۱۶
۲-۴-۵	شکایت انگلیس از ایران به دادگاه لاهه	۲۲۱
۳-۴-۵	انتخابات مجلس هفدهم شورای ملی	۲۳۲
۴-۴-۵	فرجام نخستین دولت دکتر محمد مصدق	۲۳۵

بخش ششم:	۲۴۱
اقدامات دولت محمد مصدق در دوره مجلس هفدهم شورای ملی	۲۴۱
۱-۶ دومین دولت محمد مصدق	۲۴۳
۱-۶-۱ تشدید اختلافها در میان اعضاء جبهه ملی	۲۴۹
۱-۶-۲ تقابل علنی دولت و دربار	۲۵۱
۱-۶-۳ فرجام دومین دولت دکتر محمد مصدق	۲۵۶
نتیجه گیری	۲۶۲
فهرست منابع و مآخذ	۲۶۷

پیشگفتار:

موقعیت استراتژیک ایران همواره در تاریخ دارای اهمیت به سزایی بوده است. در تاریخ معاصر جهان نیز با دسته‌بندی‌هایی که منجر به دو جنگ بزرگ جهانی و سپس جنگ سرد شد موقعیت استراتژیکی ایران از اهمیت دوچندانی برخوردار گردید. علاوه بر این‌ها کشف منابع غنی نفتی نیز عامل دیگری شد که کشورهای جهان بیش‌ازپیش به ایران و تحولات آن چشم بدوزند.

بر اثر آشنایی ایرانیان با غرب و اندیشه‌های اروپایی تحولات داخلی در ایران ایجاد شد و ایران توانست مشروطیت یا حکومت قانون را تجربه کند. هرچند در اواسط راه گرفتار دیکتاتوری رضاشاه گردید، اما همچنان چارچوب ظاهری مشروطیت حفظ شد و نخست‌وزیران و کابینه‌های آن‌ها یکی پس از دیگری می‌آمدند و می‌رفتند.

اوضاع سیاسی- اجتماعی ایران در طی سال‌های ۱۳۲۰ تا ۱۳۳۲ هـ.ش دست‌خوش تحول عظیمی شد. این تحول از ورود متفقیین و سقوط رضاشاه نشأت می‌گرفت. با سقوط رضاشاه و به کمک آزادی نسبی که در فضای سیاسی کشور حاکم شد دولت‌ها توانستند هویت قانونی خود را تا حدودی باز یابند و با تصمیمات و اقدامات خود، در تحولات کشور تأثیر به سزایی بگذارند.

در این کتاب به بررسی اقدامات دولت‌های ایران در طی سال‌های ۱۳۲۰ تا کودتای ۲۸ مرداد ۱۳۳۲ هـ.ش پرداخته می‌شود. به اینکه دولت‌های ایران در طی این سال‌ها در برابر حضور متفقیین در داخل کشور و تبعاتی که این حضور داشت، چه عکس‌العملی نشان دادند و یا اینکه در برابر خواسته‌های جدایی‌طلبانه برخی ایالات چگونه برخورد کردند و یا مهم‌تر از همه این‌ها در مورد مسأله نفت و

مطالبه ملی آن چه اقداماتی انجام دادند. تأثیر اقدامات دولتها در شکل‌گیری تحولات داخلی نیز از دیگر دغدغه‌های این تحقیق خواهد بود. در پایان مایلم از تمامی عزیزانی که در تألیف این اثر ما را یاری نمودند، نهایت تشکر و قدردانی را داشته باشم، علی‌الخصوص از استاد عزیزم جناب آقای رحیم نیکبخت که در تمامی مراحل چاپ این اثر ما را یاری نمودند و مدیریت محترم منشورسمیر که چاپ این اثر را تقبل گردیدند.

محمد حسین علیزاده — مسعود خاتمی

۹۴/۳/۱۵

www.ketab.ir

مقدمه:

با آغاز حکومت رضاشاه، دیکتاتوری تدریجاً به جای حکومت نیم‌بند مشروطه نشست. نظامی‌گری در دوران حکومت او، بر تمام امور جامعه سایه افکند و نظامیان به عنوان مجریان چشم و گوش بسته‌ی شاه، با توجه به افزایش بودجه‌ی نظامی و رفاه آنان، تکیه‌گاه اصلی رژیم شدند؛ آنان اختناق‌ی در ایران به وجود آوردند که کمتر نمونه‌اش در تاریخ ایران معاصر یافت می‌شود.

در دوره‌ی حکومت پهلوی اول، دولت برآمده از اراده شخص شاه بود و وزراء نه به هیأت‌دولت و نخست‌وزیر که در حقیقت به رضاشاه پاسخگو بودند، او دولت را ملک مطلق خویش قلمداد می‌کرد و تمام امور مملکت مستقیماً به وی ختم می‌شد. مجلس نیز به ناچار همه‌ی لوایح ارسالی دولت را تصویب می‌کرد.

تمامی تبلیغات در راستای ستایش از شاه بود و تمامی مخالفان با شدت عمل سرکوب می‌شدند. رضاشاه تصمیم می‌گرفت، دستور می‌داد، عزل و نصب می‌کرد، تعیین تکلیف می‌نمود و در یک‌کلام به معنای واقعی «حکم» می‌کرد؛ دیگر نه تنها نظارت بر دولت و انتقاد از دولت با توجه به ساختار حکومت مشروطه وجود نداشت، بلکه با توجه به جو روانی حاکم در این حکومت یعنی سوءظن، بی‌اعتمادی، ترس، ناامنی و درعین حال ریاکاری، کسی را یارای نصیحت در مورد تصمیم‌های شاه نبود.

در چنین شرایطی ایران به اشغال متفقین درآمد. موجی از هرج و مرج و بلا تکلیفی سراسر کشور را در بر گرفته بود؛ اوضاع امنیتی کاملاً بی‌ثبات بود؛ بسیاری از امرای ارتش و افسران ارشد گریخته بودند؛ سربازان باقی‌مانده در سربازخانه‌ها مواد خوراکی در اختیار نداشتند؛ نظم و انضباط در هیچ رده‌ی ارتش

برقرار نبود؛ برخی ایلات شورش کرده بودند و دزدی از منازل مردم و غارت مغازه‌ها افزایش یافته بود.

در آن روزها شهرهای کشور به‌ویژه تهران، با کمبود نان و سایر ارزاق موردنیاز مردم روبرو بودند. هزاران غیرنظامی زیر بمباران شهرهای مختلف جان باختند و خسارات بسیار سنگینی به تأسیسات اقتصادی کشور و اماکن زندگی مردم وارد آمد. کشور دچار قحطی شد و مردم از لحاظ نان و ارزاق به‌شدت در مضیقه قرار گرفتند. ایران عملاً به صحنه‌ی منازعه‌ی میان دول متخاصم تبدیل گردید.

تأثیرات منفی این حمله، از فقدان حمایت مردمی و انسجام لازم در ساختار قدرت سیاسی پهلوی اول حکایت می‌کرد؛ با این وجود ایران در تحولات جنگ جهانی دوم دچار تحولات بی‌شمار سیاسی- اجتماعی گردید که نتیجه‌ی آن خسارات فراوان اقتصادی و تحمیل رنج‌های این اشغال بر ملت ایران بود. در چنین شرایطی میراث سیاسی رضاشاه در میان چندین جریان تقسیم و هرکدام وارث بخشی از قدرت سیاسی کشور شدند. متفکین، بقایای ارتش، دربار و شاه، مجلس، قوه مجریه، احزاب، مطبوعات، جریانات سیاسی و شخصیت‌های مستقل در این زمره قابل ارزیابی‌اند. در این میان دولت‌ها مسئولیت سنگین‌تری داشتند؛ چرا که می‌بایست پاسخگوی تحولات جامعه باشند و خود را در برابر مردم مسئول بدانند.